

10. Нерсесянц В.С. *Філософія права: Учебник для вузов / В.С.Нерсесянц. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – С. 149.*

11. *Європейські пенітенціарні правила: Правила, Міжнародний документ від 12.02.1987 / Рекомендація Ради Європи R (2006) // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_032*

12. *Офіційний сайт Спостережних комісій України. Статистичні дані [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sposterejni.ru/home.html>*

13. *Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо забезпечення прав засуджених осіб установах виконання покарань. Закон № 1828-VI від 21.01.2010 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), – 2010.- N 12. – С.114 [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1828-17>.*

14. *Офіційний веб – сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/30687>.*

15. *Моніторинг дотримання соціально-економічних прав засуджених осіб в Україні/ за редакцією О. П. Корнієнко. – К. : "АДЕФ-Україна", 2008. – 78 с.*

УДК: 339.142.055

Р.В. Довбуш
економіст,

ТОВ фірма «Габен»

Л.Д. Тимошевська

к. е. н., доцент,

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Л.В. Легка

Львівська державна фінансова академія

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗДРІБНОГО ТОВАРООБИГУ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК ІЗ ЧИСЕЛЬНІСТЮ НАСЕЛЕННЯ

Розкривається макроекономічний аспект роздрібної торгівлі. Аналізується зв'язок її товарообігу із чисельністю населення.

Ключові слова: роздрібна торгівля, роздрібний товарооборот, населення, рівень безробіття, номінальна заробітна плата.

Раскрывается макроэкономический аспект розничной торговли. Анализируется связь её товарооборота с численностью населения.

Ключевые слова: розничная торговля, розничный товарооборот, население, уровень безработицы, номинальная заработная плата.

Disclosed macroeconomic aspect of retail. Analysed impact of the country's population on retail turnover.

Key words: retail, retail turnover, population, unemployment, nominal wages.

Постановка проблеми. Батько макроекономіки Дж. М. Кейнс стверджував, що ключовим фактором господарської активності є наявність адекватного платоспроможного попиту на товарних ринках і що нестача попиту веде до зменшення виробництва та зростання безробіття (пор.: [14, с. 27]). Фактично йдеться про те, що в економіці ринкового типу саме витрати народжують доходи і є стимулюючим фактором процесу відтворення та інвестування.

Лева частка попиту населення задовольняється через придбання товарів у роздрібній торговій мережі. Тому її товарообіг є одним з найважливіших індикаторів стану економіки країни. Звідси впливає теоретична і прикладна значущість дослідження макроекономічного аспекту роздрібного товарообігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на визначальний вплив динаміки роздрібної торгівлі на формування ВВП країни, її аналіз не є об'єктом уваги широкого кола економістів в Україні. У вітчизняному науковому просторі спостерігається відвертий дефіцит досліджень даного напрямку. Переважно аналізуються мікроекономічні параметри динаміки роздрібної торгівлі, наприклад, планування трудових та фінансових ресурсів підприємств роздрібної торгівлі [1], облік і контроль торговельних витрат [15], інвестиційна діяльність на підприємствах роздрібної торгівлі [8], організаційні особливості розвитку роздрібної торгівлі [2; 16]. У макроекономічному аналізі перевагу віддають аналізу зовнішньої торгівлі України [7; 11]. Крім того, ряд авторів

підкреслює важливість аналізу роздрібного товарообороту в загальноекономічному масштабі, не заглиблюючись при цьому у вивчення причинно-наслідкових зв'язків у системі розглядуваних ними показників [5; 10].

Метою статті є визначення ролі роздрібно торгівлі в економіці країни та оцінка впливу на її товарообіг чисельності населення.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, найвдаліше роль торгівлі в економіці охарактеризували Р. Струуп та Дж. Гвартні. За ними, основним мотивом торгівлі є бажання її учасників отримати взаємну користь, тобто кожна сторона в результаті обміну грошей на товар отримує більше, ніж вона мала до цього і, таким чином, збільшує свій добробут. Завдяки торгівлі зростає багатство не тільки її безпосередніх учасників, а і країни в цілому, оскільки усі товари переміщуються від тих, хто їх цінує менше, до тих, хто їх цінує більше [13, с. 15].

Що стосується конкретних функцій, які виконує торгівля в економіці, то можна погодитись з Р. Макконнелом та С. Брю, коли вони зазначають, що:

- 1) торгівля – незамінний елемент у ланцюгу перерозподілу вартості створеного товару;
- 2) обсяг торгівлі є важливим показником розвитку економіки країни в цілому, оскільки дохід від продажу товарів компенсує витрати на їх виробництво і, таким чином, створюється додана вартість та основа для розширеного відтворення;
- 3) під час торгівлі товари отримують або не отримують суспільного визнання, тобто користуються або не користуються попитом, що є сигналом для виробника, чи продовжувати виробництво даного товару. Аналогічне твердження стосується і якості товарів;
- 4) величина обороту країни характеризує рівень життя населення, оскільки 80 % усіх потреб населення забезпечується через купівлю товарів;
- 5) учасники торгівлі сплачують податки, отже, більший обсяг торгівлі створює більші грошові потоки до бюджету;
- 6) торгівля сприяє раціональному грошовому обігу;
- 7) торгівля стимулює прогрес у сфері виробництва товарів;
- 8) торгівля сприяє інтеграції в міжнародне господарство (зовнішня торгівля) [3, с. 101].

Уся торгівля поділяється на оптову та роздрібну. Згідно з методичними поясненнями Держкомстату України оптова торгівля включає діяльність із продажу товарів тим, хто купує їх з метою перепродажу чи професійного використання. Роздрібна торгівля, навпаки, це будь-яка діяльність із продажу товарів і послуг безпосередньо населенню для їх особистого споживання [12, с. 273]. Саме тому аналіз роздрібного товарообороту має пріоритетне значення при вивченні загального соціально-економічного становища країни. При цьому зрозуміло, що найбільший інтерес становить зв'язок цього показника з факторами, що його формують.

Важлива роль у формуванні роздрібного товарообороту належить демографічним чинникам (кількості населення, його структурі, міграційним процесам тощо). Не менш важливою детермінантою роздрібного товарообороту є середній душевий дохід. Адже саме від доходу людини залежить, скільки вона зможе витратити на придбання товарів. Ще одним важливим чинником, що впливає на величину роздрібно торгівлі, є ціновий.

У даній статті ми візьмемо до уваги лише один демографічний фактор – чисельність населення. Першочерговий інтерес до нього викликаний тим, що роздрібна торгівля стосується кожного без винятку громадянина країни, а отже, динаміка її товарообігу перебуває в прямій залежності від чисельності населення.

Таблиця 1

Чисельність населення й роздрібно торгівля в Україні у 2000–2010 рр.*

Рік	Чисельність населення, тис чол	Оборот роздрібно торгівлі в порівнянних цінах, млн грн	Середній душевий роздрібно торгівля, грн
1	2	3	4
2000	49 115	37 758	769
2001	48 664	55 611	1 143
2002	48 241	69 227	1 435
2003	47 823	80 973	1 693
2004	47 442	103 549	2 183
2005	47 101	158 084	3 356
2006	46 749	213 093	4 558
2007	46 466	278 785	6 000
2008	46 192	372 824	8 071
2009	45 963	395 637	8 608
2010	45 783	496 334	10 841

*Джерело: [6; 12, с. 273].

Інформаційною базою нашого аналізу слугуватимуть дані про чисельність населення України та роздрібний товарообіг у ній у 2000–2010 рр. Аби усунути інфляційний вплив на грошові показники, що використані в даній роботі, останні наводяться в базових цінах, тобто були скориговані на індекси споживчих цін відповідних років.

На рис. 1 відображено тенденції зміни обсягу роздрібно́ї торгівлі (права шкала) та чисельності населення (ліва шкала) за 2000–2010 рр. в Україні. Рух у протилежних напрямках уже сам по собі свідчить, що роздрібна торгівля не сильно залежить від зміни чисельності індивідуальних споживачів у країні. Це означає, що є інші вагомні фактори. Одним з них може бути середній душевий роздрібний товарообіг, який є відношенням загального обороту роздрібно́ї торгівлі до загальної чисельності населення країни. Маючи три функціонально пов'язані показники, можемо кількісно оцінити вплив зміни чисельності населення на приріст роздрібно́го товарообороту за допомогою методу ланцюгових підстановок.

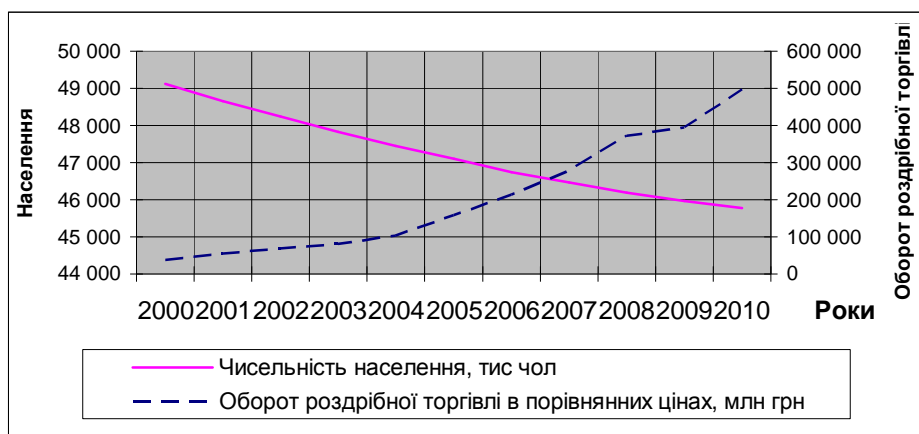

Рис. 1. Динаміка чисельності населення та обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні у 2000–2010 рр.

Виявляється, що на приріст роздрібно́го товарообороту у 2000–2010 рр. зменшення населення вплинуло негативно. Цього ми і очікували. Але частка даного фактора в прирості результативного показника, виражена в процентах, становить лише -3,1%. Натомість частка середнього душевого роздрібно́го товарообігу в прирості роздрібно́го товарообігу дорівнює +103,1%. Можливо, абсолютні показники будуть більш показовими. Отож, через зменшення населення роздрібна торгівля недоотримала за 2010 р. близько 1,556 млрд грн, а через збільшення середнього душевого роздрібно́го товарообігу її оборот зріс на 102,253 млрд грн. Тобто загальний приріст роздрібно́го товарообороту за 2010 р. склав 100,697 млрд грн (102,253 – 1,556).

Ці результати принаймні дозволяють припустити, що й у випадку зростання чисельності населення, цей чинник не відіграв би істотної ролі в збільшенні обороту роздрібно́ї торгівлі. Хоча в теперішній економічній ситуації в Україні і додатковий мільярд не був би зайвим.

Чому ж чисельність населення дуже слабо впливає на динаміку роздрібно́го товарообороту? На нашу думку, це можна пояснити в такий спосіб. Збільшення середнього душевого роздрібно́го товарообігу означає не що інше, як зростання платоспроможного попиту, яке визначається зростанням доходу. Основним доходом для більшості громадян України є заробітна плата. І справді, остання виросла зі 182,83 грн у 2000 р. до 2052,25 грн у 2010 р., збільшуючись у середньому на 24,0 % щороку: середній річний приріст визначено на основі середнього темпу зростання, обчисленого як відношення суми рівнів ряду без першого до суми рівнів без останнього [4, с. 108]. А середній душевий роздрібний товарообіг, як установлено в аналогічний спосіб, зростає у середньому на 26,6 % щороку.

Загальновідомим є те, що на ринку праці показник номінальної заробітної плати залежить від пропозиції робочої сили. В умовах України це означає, що зменшення населення знижує загальну кількість робочої сили, а дана обставина змушує роботодавців конкурувати за нових працівників, пропонуючи останнім вищий рівень заробітної плати. Тим більше що у 2000–2010 рр. (за винятком кризового 2009 р.) економіка України інтенсивно зростала в середньому на 6,6 % щороку [17], а отже, одночасно зі збільшенням дефіциту робочої сили досить сильно зростає і попит на неї. Спробуємо верифікувати ці міркування.

Дані Держкомстату України вказують на зменшення безробіття в періоді з 2000 р. до 2010 р. (за винятком кризових 2008–2009 рр.) [9]. Це відбувалось як за рахунок збільшення зайнятості, так і за рахунок зменшення економічно активного населення. Згідно з нашими розрахунками, у вказаному періоді частка змін чисельності економічно активного населення в зменшенні безробіття становила 39 %, а зайнятості – 61 %. Таким чином, сила впливу з боку змін чисельності економічно-активного населення є досить високою. Тому цілком виправдано припустити, що і ріст номінальної заробітної плати частково був викликаний зменшенням робочої сили. Звідси стає

очевидним, що динаміка населення все ж справляє значний вплив на динаміку роздрібного товарообороту. Проте це відбувається опосередковано, через природний зв'язок наявної кількості працівників з рівнем номінальної заробітної плати на ринку праці.

Висновки. Здійснена нами спроба розкрити механізм впливу чисельності населення на динаміку роздрібного товарообігу, зокрема, показала, що в Україні зменшення чисельності населення тягне за собою зменшення чисельності робочої сили, а це у свою чергу дає імпульс для зростання номінальної заробітної плати і в підсумку викликає підвищення середнього душевого роздрібного товарообігу. Отримані результати вказують на те, що добробут українських громадян досить сильно залежить від зменшення чисельності населення України, тоді як рівень життя мав би зростати за рахунок будівництва нових об'єктів виробництва, зростання продуктивності праці, енергоефективності, інвестицій тощо. У таких умовах влада не отримує достатньо стимулів для перебудови й модернізації національної економіки, оскільки має можливість поспішити на такі здобутки в царині підвищення рівня життя, як зростання заробітної плати й споживання. У подальшому необхідно дослідити вплив демографічних факторів на територіальний розподіл роздрібного товарообороту в Україні.

Література

1. Григор'єв С.М. Ефективність використання ресурсного потенціалу особистих селянських господарств в регіоні [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / С.М. Григор'єв. – Дніпропетровськ, 2006. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/14044/46/>.
2. Калашиніков В.М. Економіко-організаційні особливості розвитку роздрібної торгівлі хлібом та хлібопродуктами [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами" / В.М. Калашиніков. – Харків, 2008. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/12124/46/>.
3. Макконнелл К.Р. Економикс / Кэмпбелл Р. Макконнелл, Стенли Л. Брю. – М. : Туран. – 1996. – Т. 1. – 512 с.
4. Маслов П.П. Статистика в социологии / П.П. Маслов. – М. : Статистика, 1971. – 248 с.
5. Мельник І.М. Стан та тенденції змін у роздрібній торгівлі регіонів / І.М. Мельник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – № 18.10. – С. 238–245.
6. Населення [Електронний ресурс] / Держ. ком. статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Овсянніков О.В. Розвиток експортно-імпорتنних відносин на ринку зерна України [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" / О.В. Овсянніков. – К., 2007. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/12723/46/>.
8. Ольшанський О.В. Управління інвестиційною діяльністю підприємств з формування роздрібної торговельної мережі [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами" / О.В. Ольшанський. – Харків, 2008. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/11814/46/>.
9. Основні показники ринку праці (річні дані) / Держ. ком. статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Перович Д. М. Роль торгівлі у розвитку економіки України та вирішенні соціально-економічних проблем населення / Д.М. Перович // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2011. – № 3. – С. 115–119.
11. Пузанова Т.М. Статистичне дослідження товарообороту зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.03.01 "Статистика" / Т.М. Пузанова. – К., 2006. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/13643/46/>.
12. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держ. ком. статистики України. – К., 2010. – 538 с.
13. Строуп Р. Азбука економіки / Р. Строуп, Дж. Гвартни ; авторизований російський переклад. – М. : Інститут національної моделі економіки, 1996. – 128 с.
14. Усоскин В.М. Денежный мир Милтона Фридмена / В.М. Усоскин. – М. : Мысль, 1989. – 135 с.
15. Фірсова Н.В. Облік і контроль торговельних витрат підприємств споживчої кооперації (на прикладі роздрібних торговельних підприємств) [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / Н.В. Фірсова. – К., 2008. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/12333/46/>.
16. Шаповалов П.О. Управління стратегічним потенціалом підприємства аптечної торгівлі [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" / П.О. Шаповалов. – Донецьк, 2006. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/13495/46/>.
17. Економіка України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B.